

Sag C-501/20**Sammendrag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement****Dato for indlevering:**

6. oktober 2020

Forelæggende ret:

Audiencia Provincial de Barcelona (Spanien)

Afgørelse af:

18. september 2020

Appellant:

M P A

Indstævnt:

L C D N M T

Hovedsagens genstand

Begæring om skilsmisse og opløsning af formueforholdet mellem ægtefællerne, i hvilken forbindelse der ligeledes er nedlagt påstand om forældremyndighed over og forældreansvar for de mindreårige børn samt om fastsættelse af underholdsbidrag til børnene og regulering af anvendelsen af familiens bolig i Togo.

Genstand og retsgrundlag for forelæggelsen

Præjudiciel forelæggelse i henhold til artikel 267 TEUF om fortolkning af artikel 3 og 8, og eventuelt artikel 6, 7 og 14, i Rådets forordning (EF) nr. 2201/2003 af 27. november 2003 om kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i ægteskabssager og i sager vedrørende forældreansvar og om ophævelse af forordning (EF) nr. 1347/2000 (EUT 2003, L 338, s. 1) og artikel 3, og eventuelt artikel 7, i Rådets forordning (EF) nr. 4/2009 af 18. december 2008 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser og samarbejde vedrørende underholdspligt (EUT 2009, L 7, s. 1).

Præjudicielle spørgsmål

- 1) Hvordan skal begrebet »sædvanligt opholdssted« i artikel 3 i forordning nr. 2201/2003 og »sædvanlig bopæl« i artikel 3 i forordning nr. 4/2009 fortolkes med hensyn til personer, der er statsborgere i en medlemsstat og opholder sig i et tredjeland på grund af de opgaver, som de varetager i egenskab af kontraktansatte i Den Europæiske Union, og som i det pågældende tredjeland er anerkendt som diplomatiske repræsentanter for Den Europæiske Union, når deres ophold i det pågældende land er forbundet med udøvelsen af de opgaver, som de varetager for Unionen?
- 2) Hvis fastlæggelsen af ægtefællernes sædvanlige opholdssted eller sædvanlige bopæl med henblik på artikel 3 i forordning nr. 2201/2003 og artikel 3 i forordning nr. 4/2009 afhænger af deres status som kontraktansatte i Den Europæiske Union i et tredjeland, hvordan påvirker dette opholdssted da fastlæggelsen af børnenes sædvanlige opholdssted i henhold til artikel 8 i forordning nr. 2201/2003?
- 3) Såfremt det fastslås, at børnene ikke har deres sædvanlige opholdssted i tredjelandet, er det da muligt at tage hensyn til tilknytningen til moderens statsborgerskab, hendes ophold i Spanien inden ægteskabets indgåelse, børnenes spanske statsborgerskab og den omstændighed, at de blev født i Spanien, med henblik på fastlæggelsen af det sædvanlige opholdssted i henhold til artikel 8 i forordning nr. 2201/2003?
- 4) Såfremt det fastslås, at forældrenes og børnenes sædvanlige opholdssted ikke befinder sig i en medlemsstat, er den omstændighed, at sagsøgte er statsborger i en medlemsstat – henset til at der i henhold til forordning nr. 2201/2003 ikke findes en anden medlemsstat, der har kompetence til at træffe afgørelse for så vidt angår påstandene – da til hinder for, at bestemmelserne om anden kompetence i artikel 7 og 14 i forordning nr. 2201/2003 anvendes?
- 5) Såfremt det fastslås, at forældrenes og børnenes sædvanlige opholdssted ikke befinder sig i en medlemsstat med henblik på fastsættelsen af underholdsbidraget til børnene, hvordan skal forum necessitatis i artikel 7 i forordning nr. 4/2009 da fortolkes? Nærmere bestemt: hvilke forudsætninger er nødvendige for at fastslå, at en sag ikke med rimelighed kan anlægges eller føres eller viser sig umulig at føre i et tredjeland, som tvisten er nært knyttet til (Togo i dette tilfælde)? Er det nødvendigt, at en part godtgør, at den pågældende har anlagt eller har forsøgt at anlægge sagen i den pågældende stat med et negativt resultat? Og udgør den omstændighed, at en af parterne har statsborgerskab i den pågældende medlemsstat, en tilstrækkelig tilknytning?
- 6) Er en situation, hvor anvendelsen af bestemmelserne i forordningerne bevirker, at ingen medlemsstat har kompetence, i en sag som denne, hvor

ægtefællerne har stærk tilknytning til medlemsstater (statsborgerskab, tidligere ophold), i strid med artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder?

Anførte EU-retlige bestemmelser

Forordning nr. 2201/2003, artikel 3, 6, 7, 8 og 14.

Forordning nr. 4/2009, artikel 3 og 7.

Rådets forordning (EU) 2016/1103 af 24. juni 2016 om indførelse af et forstærket samarbejde på området for kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i sager vedrørende formueforholdet mellem ægtefæller (EUT 2016, L 183, s. 1).

Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, artikel 47.

Anførte nationale bestemmelser

Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial (lov nr. 6/1985 af 1.7.1985 om retsvæsenet, BOE nr. 157, af 2.7.1985, herefter »lov om retsvæsenet«); bestemmelser, der fastlægger de spanske retters kompetence

I) I henhold til denne lovs artikel 22c har spanske retter principielt kompetence:

– litra c), på området for personlige forhold og formueforhold mellem ægtefæller, omstødelse af ægteskab, separation og skilsmisse og ændringer heraf, såfremt ingen anden udenlandsk ret har kompetence, når begge ægtefæller har sædvanligt opholdssted i Spanien på tidspunktet for anlæggelsen af sagen, eller når de har haft deres sidste sædvanlige opholdssted i Spanien, og en af dem opholder sig der, eller når sagsøgte sædvanlige opholdssted er i Spanien, eller, ved en begæring efter fælles aftale, når en af ægtefællerne opholder sig i Spanien, eller når sagsøgeren har haft sit sædvanlige opholdssted i Spanien i mindst et år inden anlæggelsen af sagen, eller når sagsøgeren er spansk statsborger og har haft sædvanligt opholdssted i Spanien i mindst seks måneder inden anlæggelsen af sagen, samt når begge ægtefæller har spansk statsborgerskab,

– litra d), på området for forældreskab og forældre-barn-forhold, beskyttelse af mindreårige og forældreansvar, når barnet eller den mindreårige har sit sædvanlige opholdssted i Spanien på tidspunktet for anlæggelsen af sagen, eller sagsøgeren er spansk statsborger eller har sit sædvanlige opholdssted i Spanien, eller under alle omstændigheder har opholdt sig i Spanien i seks måneder inden anlæggelsen af sagen.

II) Artikel 22g er affattet således:

Spanske retter har ikke kompetence i sager, hvor værnetingsreglerne i de spanske love ikke fastlægger en sådan kompetence; spanske retter kan imidlertid ikke afslå at have kompetence eller erklære sig inkompetente, når den omhandlede tvist har tilknytning til Spanien, og retterne i andre stater, der er forbundet med tvisten, har erklæret sig inkompetente.

Código Civil (civillovbogen)

Ifølge denne lovs artikel 40 er fysiske personers bopæl med henblik på udøvelsen af rettigheder og opfyldelsen af civile forpligtelser principielt det sted, hvor de har deres sædvanlige opholdssted, selv om bopælen for diplomater, som på grund af deres opgave er bosiddende i udlandet og har ret til ekstraterritorialitet, er deres sidste bopæl på spansk område.

Kort fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne

- 1 Parterne indgik ægteskab den 25. august 2010 på den spanske ambassade i Guinea-Bissau. Ægteskabet blev registreret i det konsulære civilregister i Guinea-Bissau. Parterne har to børn, som blev født den 10. oktober 2007 og den 30. juli 2012 i Manresa (Barcelona). Hustruen er spansk statsborger. Ægtemanden er portugisisk statsborger. Børnene har spansk og portugisisk statsborgerskab.
- 2 Ægtefællerne boede i Guinea-Bissau fra august 2010 til februar 2015, hvorefter de flyttede til Den Togolesiske Republik. Samlivsophævelsen fandt sted i juli 2018. Siden samlivsophævelsen har moderen og børnene fortsat boet i ægtefællernes fælles bolig i Togo, og ægtemanden bor på et hotel i samme land.
- 3 Begge ægtefæller er ansat ved Europa-Kommissionens delegation i Togo. De er ansat i en kontraktansættelse. Ifølge de tilvejebragte dokumenter opnår kontraktansatte ikke status som en medlemsstats diplomat henset til kontraktforholdet med ovennævnte institution. De kontraktansatte i tjenestelandet har status af diplomatiske repræsentanter for Den Europæiske Union, men betragtes i medlemsstaterne kun som ansatte i Unionen. De har en diplomatisk status, hvis gyldighed er begrænset til opholdslandet og tjenesteperioden.
- 4 Den 6. marts 2019 indgav M P A ved Juzgados de Primera Instancia de Manresa (Barcelona) (retterne i første instans i Manresa, Barcelona) en begæring om opløsning ved skilsmisse af det ægteskab, som den pågældende havde indgået med L C DAS N M T. I begæringen anmodes om skilsmisse og opløsning af formueforholdet mellem ægtefællerne samt om fastlæggelse af ordningen for og udøvelsen af forældremyndigheden over og forældreansvaret for de mindreårige børn, fastsættelse af et underholdsbidrag til børnene og regulering af anvendelsen af familiens bolig i Togo.
- 5 Ved afgørelse af 3. juni 2019 antog retten i første instans søgsmålet til realitetsbehandling. Sagsøgte gjorde indsigelse om manglende international kompetence, idet sagsøgte var af den opfattelse, at de spanske retter ikke har

kompetence til at påkende sagen. Ved afgørelse af 9. september 2019 tog den pågældende ret kompetenceindsigelsen til følge og fastslog, at den ikke havde international kompetence til at påkende sagen. Retten i første instans har begrundet sin afgørelse med den omstændighed, at der ikke findes et sædvanligt opholdssted i Spanien. Hustruen har iværksat appel til prøvelse af denne afgørelse ved den forelæggende ret.

De væsentligste argumenter, der anføres af hovedsagens parter

- 6 **Hustruen** (herefter »appellanten«) har anført, at begge ægtefæller har diplomatisk status som ansatte ved Den Europæiske Union, der er akkrediteret i tjenestelandet, og at denne status indrømmes af værtslandet og udvides til at omfatte mindreårige børn. Som dokumentation har appellanten fremlagt et »laissez-passer«, som hun har kvalificeret som et diplomatpas, sit og sine børns diplomatkort, som er udstedt af den afrikanske myndighed, et brev fra Unionens chargé d'affaires i Den Togolesiske Republik og diplomatlisten fra EU's delegation i Togo, hvoraf ægtefællerne fremgår. Disse dokumenter understøtter vurderingen i punkt 3 ovenfor.
- 7 Appellanten har anført, at kompetencen til at træffe afgørelse om skilsmissem, forældreansvaret og underholdsbidraget i henhold til EU-forordninger fastlægges på grundlag af det sædvanlige opholdssted, og at det fremgår af den spanske civillovbogs artikel 40, at det sædvanlige opholdssted ikke er sammenfaldende med det sted, hvor en person fungerer som EU-tjenestemand, men derimod med det sted, hvor den pågældende opholdte sig inden opnåelsen af denne status, dvs. Spanien.
- 8 Appellanten har desuden gjort gældende, at hun er beskyttet af den immunitet, som er fastsat i Wienerkonventionens artikel 31, og at hendes påstande ikke henhører under de i nævnte artikel opregnede undtagelser.
- 9 Appellanten har påberåbt sig anvendelsen af forum necessitatis, som er anerkendt ved de nævnte forordninger, og har gjort rede for den situation, som de togolesiske retter befinder sig i. Appellanten har forelagt rapporter fra FN's Menneskerettighedsråd (en rapport af 17.8.2016, hvori det anføres, at der er mangel på passende og vedvarende uddannelse af dommere, og at der fortsat hersker straffrihed for overtrædelser af menneskerettighederne, og en anden rapport af 22.8.2016, hvori FN udtrykker bekymring for retsvæsenets uafhængighed, adgangen til domstolsprøvelse og straffrihed for overtrædelser af menneskerettighederne, og hvori det nævnes, at FN's højkommisær for menneskerettigheder har bemærket, at aktører uden retlig legitimitet fungerer ved retterne som mellemlid mellem nogle dommere og parter, hvilket forhold anses for at fremme korrupt adfærd) og har anført, at Komitéen for afskaffelse af diskrimination mod kvinder har opfordret Togo til at sikre kvinder effektiv adgang til domstolene.

- 10 **Ægtemanden** (herefter »indstævnte«) har anført, at ingen af de to ægtefæller udfører opgaver af diplomatisk karakter for deres respektive lande, Spanien og Portugal, men derimod er ansat ved Europa-Kommissionens delegation i Togo, og at ansættelsesforholdet har karakter af kontraktansættelse. Indstævnte har anført, at et »laissez-passer« ikke er et diplomatpas, men derimod en passerseddel eller et rejsedokument, der er gyldigt inden for tredjelande, som ikke tilhører Den Europæiske Union.
- 11 Indstævnte har anført, at Wienerkonventionen ikke finder anvendelse, men at protokol nr. 7 vedrørende Den Europæiske Unions privilegier og immuniteter, som udelukkende finder anvendelse på handlinger udført i officielt hverv, derimod gør det.
- 12 Indstævnte har bestridt, at forum necessitatis finder anvendelse.
- 13 På denne baggrund har indstævnte gjort gældende, at det sædvanlige opholdssted er Togo, og at de spanske retter ikke har kompetence i henhold til de forordninger, der finder anvendelse.

Kort fremstilling af begrundelsen for forelæggelsen

Overordnet redegørelse for problemstillingen

- 14 For at fastlægge den internationale kompetence for de retter, der skal påkende skilsmissesagen, i hvilken forbindelse der også er nedlagt påstand om foranstaltninger vedrørende forældreansvar, underholdsbidrag til børnene og opløsning af formueforholdet mellem ægtefællerne, må tre af Den Europæiske Unions forordninger anvendes: nr. 2201/2003, nr. 4/2009 og 2016/1103. I forordningerne er kompetencen baseret på to grundlæggende begreber, nærmere bestemt det sædvanlige opholdssted og statsborgerskabet. Det væsentligste kriterium med hensyn til tilknytning for at fastlægge retternes kompetence i denne sag er det sædvanlige opholdssted, eftersom ægtefællerne har forskelligt statsborgerskab. De nævnte forordninger definerer imidlertid ikke, hvad der skal forstås ved sædvanligt opholdssted.
- 15 Domstolen har ikke taget stilling til begrebet sædvanligt opholdssted for voksne i skilsmissesager. De domme, der er afsagt, omhandler begrebet sædvanligt opholdssted for mindreårige børn: dom af 17. oktober 2018, UD (C-393/18 PPU, EU:C:2018:835), af 8. juni 2017, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436), af 9. oktober 2014, C (C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268), af 22. december 2010, Mercredi (C-497/10 PPU), og af 2. april 2009, A (C-523/07, EU:C:2009:225). I disse afgørelser, og altid med henvisning til børnenes sædvanlige opholdssted,
 - anføres det, at begrebet »sædvanligt opholdssted« ikke er defineret i forordning nr. 2201/2003

- præciseres det, at der er tale om et selvstændigt begreb i EU-retten, som dermed skal fastlægges under hensyntagen til den kontekst, hvori forordningens bestemmelser indgår, og dens formål, navnlig det, som fremgår af 12. betragtning til forordningen, hvorefter de kompetenceregler, som fastsættes i forordningen, er udformet under hensyntagen til barnets bedste og navnlig bygger på kriteriet om nærhed
 - tages der med henblik på fastlæggelsen af børnenes sædvanlige opholdssted hensyn til forskellige forhold, grundlæggende det sted, som afspejler en vis familiemæssig og social tilknytning for barnet, i hvilken forbindelse opholdets varighed og lovlighed samt vilkårene og baggrunden for opholdet i den pågældende stat tages i betragtning, selv om varigheden af et barns ophold i en given stat ikke i sig selv er afgørende for, at den pågældende har sit sædvanlige opholdssted i den pågældende stat; der kan være tale om et indicium, som imidlertid skal vurderes sammen med andre forhold. Der kan også tages hensyn til barnets statsborgerskab, vilkårene for barnets skolegang, dets sprogkundskaber og barnets familiemæssige og sociale relationer. Det kræves altid, at barnet på et tidspunkt har været fysisk til stede i medlemsstaten.
- 16 Der foreligger ikke retspraksis om begrebet sædvanligt opholdssted for ægtefæller med henblik på fastlæggelse af kompetencen i forbindelse med skilsmisse. Det samme er tilfældet for det sædvanlige opholdssted for børn i det i den foreliggende sag omhandlede tilfælde, dvs. om indvirkningen af diplomatisk eller anden tilsvarende status som f.eks. statussen for personer, som udfører opgaver som arbejdstagere eller ansatte i Den Europæiske Union og er udstationeret i tredjelande med henblik på udførelsen af disse opgaver, på fastlæggelsen af det sædvanlige opholdssted.

Om ikke-anvendelsen af nationale retlige begreber

- 17 Den forelæggende ret er af den opfattelse, at den spanske civillovbogs artikel 40, som appellanten har støttet de spanske retters kompetence på, ikke finder anvendelse, eftersom det klart fremgår af Domstolens praksis vedrørende børns sædvanlige opholdssted, at begrebet sædvanligt opholdssted udgør et selvstændigt begreb i EU-retten, og at det ikke er muligt at anvende medlemsstaternes nationale lovgivning med henblik på at fastlægge dets betydning og rækkevidde.

Om begrebet sædvanligt opholdssted for ægtefællerne med henblik på fastlæggelsen af kompetencen til at påkende begæringen om skilsmisse og om underholdsbidrag

- 18 Ved fastlæggelsen af det sædvanlige opholdssted for de ægtefæller, der har anmodet om skilsmisse, er det afgørende at fastlægge den varige, den sædvanlige og den vedvarende karakter af ægtefællernes ophold i et land som Togo. Det bør tages i betragtning, at opholdet i det pågældende land er direkte forbundet med udførelsen af ægtefællernes opgaver som ansatte i Europa-Kommissionen, og det kan ændre sig som følge af disse opgaver og Kommissionens behov. I denne

forbindelse må det afgøres, om deres status som ansatte i Den Europæiske Union udgør et element, der er afgørende for at fastslå, at de ikke har deres sædvanlige opholdssted eller sædvanlige bopæl i Togo med henblik på artikel 3 i forordning nr. 2201/2003 og artikel 3 i forordning nr. 4/2009. Det må også afgøres, om tilknytningen i form af moderens statsborgerskab (spansk), hendes ophold forud for ægteskabets indgåelse i Spanien, børnenes ene statsborgerskab og deres fødested (Spanien) kan tages i betragtning med henblik på fastlæggelsen af det sædvanlige opholdssted.

Om begrebet sædvanligt opholdssted for børn af kontraktansatte i Den Europæiske Union

- 19 Hvis statussen som kontraktansat i Den Europæiske Union påvirker fastlæggelsen af det sædvanlige opholdssted for forældrene, således at det fastslås, at opholdet i Togo ikke er afgørende for denne fastlæggelse, ønsker den forelæggende ret oplyst, om det sædvanlige opholdssted, der følger af denne status, berører fastlæggelsen af det sædvanlige opholdssted for børnene.

Om fortolkningen af artikel 6, 7 og 14 i forordning nr. 2201/2003

- 20 Hvis statussen som ansatte i Den Europæiske Union på ingen måde påvirker fastlæggelsen af det sædvanlige opholdssted for ægtefællerne i en medlemsstat, nærer den forelæggende ret tvivl med hensyn til spørgsmålet, om bestemmelserne om anden kompetence i forordning nr. 2201/2003 (artikel 7 med hensyn til skilsmisse og artikel 14 med hensyn til forældreansvar) bør finde anvendelse, og om hvordan denne forordnings artikel 6 påvirker anvendelsen af bestemmelserne om anden kompetence.
- 21 Således kunne artikel 6 i dette tilfælde forhindre anvendelsen af artikel 7 og 14 og dermed anvendelsen af nationale love om fastlæggelse af kompetence på området for skilsmisse og forældreansvar. Sagsøgte har portugisisk statsborgerskab (er statsborger i en medlemsstat), og derfor ønskes det oplyst, om
- a) den pågældende i henhold til artikel 6 kun kan sagsøges ved retterne i en anden medlemsstat (Spanien i dette tilfælde) i henhold til den pågældende forordnings artikel 3, 4 og 5, idet muligheden for at anvende Spaniens nationale bestemmelser, således som forordningens artikel 7 og 14 tillader, er udelukket, eller om
 - b) den pågældendes status som statsborger i en medlemsstat derimod ikke udelukker, at den pågældende kan sagsøges i overensstemmelse med de nationale regler i en anden medlemsstat, når ingen medlemsstat i henhold til den pågældende forordning har kompetence. Der er tale om en sag, der adskiller sig fra den sag, som gav anledning til dom af 29. november 2007, Sundelind López (C- 68/07, EU:C:2007:740), hvori sagsøgte ikke var statsborger i en medlemsstat.

Om den mulige overtrædelse af chartrets artikel 47

- 22 Den forelæggende ret ønsker oplyst, om det i en sag som denne, hvori ægtefællerne har stærk tilknytning til medlemsstater (statsborgerskab, tidligere ophold), er i strid med chartrets artikel 47, at forordning nr. 2201/2003 ikke tillader anvendelse af bestemmelserne i national ret med henblik på fastlæggelse af medlemsstatens kompetence, eller om det af disse bestemmelser følger, at ingen medlemsstat har kompetence, når der hersker begrundet tvivl om, hvorvidt retterne i tredjelandet er upartiske og uafhængige.

Om nødvendigheden af at fastlægge forudsætningerne for forum necessitatis i forordning nr. 4/2009

- 23 Hvis statussen som ansatte i Den Europæiske Union ikke er afgørende for fastlæggelsen af ægtefællernes sædvanlige opholdssted i en medlemsstat, og bestemmelsen om anden kompetence finder anvendelse, har de spanske retter, henset til moderens spanske statsborgerskab, kompetence til at træffe afgørelse om foranstaltningerne vedrørende forældreansvar i henhold til artikel 22c, litra d), i lov om retsvæsenet. De har ikke kompetence til at træffe afgørelse om skilsmissen i henhold til artikel 22c, litra c), i lov om retsvæsenet. De har heller ikke kompetence til at fastsætte underholdsbidrag til børnene i henhold til forordning nr. 4/2009, som ikke indeholder en bestemmelse om anden kompetence. Reglen efter denne forordnings artikel 3, litra d), finder ikke anvendelse, fordi kompetencen støtter sig på statsborgerskabet.
- 24 Det er nødvendigt, at Domstolen præciserer, hvordan forum necessitatis i denne forordnings artikel 7 bør fortolkes, samt:
- hvilke forudsætninger Domstolen anser for nødvendige for at fastslå, at en sag ikke med rimelighed kan anlægges eller føres eller viser sig umulig at føre i et tredjeland, som tvisten er nært knyttet til (Togo i dette tilfælde)
 - om det er nødvendigt, at en part godtgør, at den pågældende har anlagt eller har forsøgt at anlægge sagen i den pågældende stat med et negativt resultat, og
 - om den omstændighed, at en af parterne har statsborgerskab i den pågældende medlemsstat, udgør en tilstrækkelig tilknytning.